

MEZEY KATALIN
Szabó Magda 100

Száz év nemcsak emberi mértékkel, de történelmi léptékekkel mérve is nagy idő. Még hozzá milyen száz év? Olyan, amelyben épp harmadszor készül az erőszak ragályos örülete elnémítani, elpusztítani mindent, ami emberi. Ebből a diabolikus száz esztendőből Szabó Magda kilencvenet megélt, a korszak téveszmék vezető hatalmasait megismerte, működésük következményeit megszenvedte.

Mondják, hogy a hazugságokért sokat kell fizetni, az igazság viszont ingyenesen mindenkinek a rendelkezésére áll. Szabó Magdának és kortársainak azonban az igazságért, jobban mondva az igazság kimondásáért is meg kellett fizetniük. Az életük egy fontos részével, például a fiatalságukkal kellett fizetniük. Szabó Magdának éppen negyven-negyvenegy éve ment rá erre, az emberélet útjának felét már bejárta – országvesztéseket, világháborúkat, néhány lendületes, reménységgel teli év után a megérdemelt pályadíj, a Baumgarten-díj 24 órán belüli visszavonását, majd nyolc évig tartó írói elhallgatást kellett elszenvednie –, mire 1958-ban szabad utat kaphatott írói munkálkodása. Ez sem történt volna meg az '56-os magyar forradalom nélkül, a mártírok és hősök vére így alapozta meg egy, a terrorral nem nyíltan kérkedő, az erőszak eszközeit rafináltabban használó társadalmi berendezkedés létrejöttét.

Szabó Magda tudta, hogy mi az irodalom, és kicsoda kell legyen az író, ezért műveiben sosem kerülte meg ennek a tragédiák sodrában álló korszaknak a nagy kérdéseit. A humanista, a keresztény-keresztényen értékrend felől közelített hozzájuk, hiszen az élet felől nézve más érvényes értékrend nem létezik. És mi, emberek honnan máshonnan közelíthetnének bármi felé is, mint egyedüli, valódi kincsünk, az életünk felől?

Kezdetben az egyszeri emberi sors és a sorsot meghatározó, a társadalom működését szabályozó konvenciók, rutinok, bűnök, torzulások kölcsönhatásai adják regényeinek nagy témáit. Családtörténetei azt modellálják a vidéki Magyarország vérbő valóságában gyökerező sorsokon keresztül, hogy mi törté-

nik az egyes emberrel, ha a szeretet parancsa helyett más szabályok, más törvények, emberi, történelmi önkények határozzák meg lehetőségeit és választásait. Amikor az, amit az „élet rendjének” hiszünk, valójában megnyomorítja magát az életet. Pedagógusi vénája mindig ott lüktet versei, regényei szövetében, ugyanakkor sikeresen elkerüli, hogy didaktikus legyen, gazdag élettapasztalat és sziporkázó képzelet vezeti az író kezét. Tanításai mégis egyértelműek, és addig ingerlik az olvasót, míg meg nem tudja fogalmazni magának az életéből is ismert, bár sokszor tisztán nem látott nagy kérdéseket és válaszokat. A kor valóságos emberi válságjelenségei, vízváltó helyzetek bontakoznak ki történeteiből, amelyeket a magyar széppróza legnagyobb mestereinek, Jókainak, Krúdynak gördülékeny meseszövéssel tud feltárni, átél, eleven valóságként megjeleníteni.

Családtörténetei, a *Régimódi történet*, az *Ókút*, de történelmi regénye, *A pillanat* is azt a felismerést sugározzák, hogy sorsunk kihívásaira teljes emberi egzisztenciánkkal kell megadnunk a választ. Egyszerre és egymással összhangban kell tudnunk felelni a „mit”, a „mikor” és a „hogyan” kérdésekre, ha életünket szerves egészként és a sajátunkként akarjuk megélni. Ennél nincs fontosabb tétje a sorsnak, mert siker, pénz, elismerés, semmi nem tud megvédeni saját lelkiismeretünk vádjaitól. Ide sorakozik fel a talán világszerte legismertebb, legtöbb nyelvre lefordított, legtöbb díjat nyert Szabó Magda-regény, *Az ajtó* tanulsága is. Megtoldva az ember érzelmi és értelmi lény mivoltának óhatatlan ellentmondásaival: érzelmi odaadottságunk lehet-e tökéletes, egyensúlyban tud-e lenni a hozzánk tartozók felénk irányuló szeretetével, ha értelmi lényünk, társadalmi kötelezettségeink más megfontolásokra, más irányú odaadottságokra is ösztönöznek? Ha mindkét „féltekénk” elkötelezettsége valóságos és belülről fakadó is? Hogyan lehet kivédeni vagy éppen együtt élni az egyidejű elkötelezettségekből fakadó esetleges tragédiák következményeivel?

Senki ne higgye, hogy Szabó Magda életműve ezekre a modern kori választakra készült útikalauzsként használható. Szabó Magda félelemmel és tisztelettel rajzolta meg az élet sajátos, láthatatlan szálakkal átszőtt, gazdag szövetét. Pontosan tudta, hogy két azonos helyzet, két azonos sorsú ember nincs, és hogy minden élet és minden élőlény külön világ, amelyről mindenkor érvényes leírást, amelyre mindig használható receptet adni nem lehet. Azt is érez-

Elhangzott a Farkasréti temetőben, a NÖRI által Szabó Magda születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezésen.

te, ahogy a *Für Elise* Bogdán Ceciliájának, a „trianoni árvának” alakjában meg is személyesítette, hogy a sors, a balsors is, legfeljebb elodázható, de el nem kerülhető, megszabadulni nem lehet tőle, legfeljebb kiteljesíteni.

Regényei életdzsungelében mindannyian megtaláljuk a saját utunkhoz legjobban hasonlító ösvényt,

ezért művei nemcsak szórakoztatnak és elgondolkoztatnak, de talán élni is segítenek, azáltal, amit belőlük megtudhatunk – saját magunkról és a világról.

Születésének századik évfordulóján jó, ha ez is tudatosul bennünk, és az új és új nemzedékek sorában érkező, minden gondolkodni és érezni tudó emberben.

